

Keskkonnajärelevalve seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (Keskkonnaameti vahetu sunni kohaldamise õiguse laiendamine) seletuskiri

1. Sissejuhatus

Eelnõukohase seadusega muudetakse keskkonnajärelevalve seadust ja seadusi, milles sätestatud õigusnormide täitmise üle teeb riiklikku järelevalvet Keskkonnaamet.

Keskkonnaamet on pädev tegema riiklikku järelevalvet 31 eriseaduse alusel, millest 19 seaduse alusel on järelevalves lubatud kasutada füüsilist jõudu. Lisaks füüsilise jõu kasutamise õigusele on nelja eriseaduse (jahi-, metsa-, kalapüügi- ja lennundusseadus) alusel õigus kasutada tulirelva ja erivahendeid.

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõukohaselt antakse Keskkonnaametile vahetu sunni kohaldamise, täpsemalt füüsilise jõu, gaasirelva, külmrelva ja käeraudade kasutamise õigus 12-s eriseaduses sätestatud nõuete täitmise üle järelevalve tegemisel.

Samuti laiendatakse Keskkonnaameti õigust kasutada riikliku järelevalve tegemisel gaasirelva ja külmrelva ning käeraudu nende 15 eriseaduse alusel, milles Keskkonnaametil on juba praegu vahetu sunni (füüsilise jõu) kohaldamise pädevus. Teenistusrelvadest gaasirelva ja külmrelva ja erivahenditest käeraudade kasutamise õigus võimaldab reageerida ohtudele asjakohaselt ja piisavalt, et teenistusülesannete täitmisel keskkonnakaitseinspektori elu ohtu ei satuks.

Lisaks laiendatakse jahi-, metsa- ja kalapüügiseaduse nõuete täitmise üle järelevalve tegemisel Keskkonnaameti õigust kasutada lisaks tulirelvalvele ka gaasirelva ja külmrelva, mis annab paindlikkuse valida ohu ilmnemisel või ründe tõrjumisel proportsionaalsem, otstarbekam ja vähemintensiivsem sunnivahend.

Tulirelva kasutamise õigust eelnõukohaselt ei laiendata ja selline õigus jääb vaid jahi-, metsa-, kalapüügi- ja lennundusseaduse alusel riikliku järelevalve tegemisel.

Eelnõukohaselt täpsustatakse keskkonnajärelevalve seadust vastavalt eespool nimetatud muudatustele. Lisaks jääb muudatuse kohaselt teenistusrelva ja erivahendi kasutamise õigus eriseaduses sätestatud juhul üksnes riigi keskkonnakaitseinspektorile (Keskkonnaameti ametnik). Praegu näeb keskkonnajärelevalve seadus ette võimaluse ka kohaliku omavalitsuse keskkonnakaitseinspektoril kasutada teenistusrelva ja erivahendit, kui eriseadus sellise õiguse annab. Seda võimalust ei ole ka praegu eriseadustes ette nähtud. Kohaliku omavalitsuse keskkonnakaitseinspektorile jääb endiselt õigus kasutada ametiabi korras PPA abi.

Samuti jäetakse keskkonnajärelevalve seadusest välja keskkonnakaitseinspektori tegutsemisõigust tõendava tunnusmärgi nõue, inspektori tegutsemisõiguse tõendamiseks piisab töötõendist.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kliimaministeeriumi õigusosakonna juhataja Eda Pärtel (eda.partel@kliimaministeerium.ee) ja nõunik Helen Holtsman (helen.holtsman@kliimaministeerium.ee). Eelnõu koostamisel osales Keskkonnaameti õigusosakonna juhataja Väino Vaidla (vaino.vaidla@keskkonnaamet.ee). Eelnõu keeletoimetaja on Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse keeletoimetaja Aili Sandre (aili.sandre@justdigi.ee).

1.1. Märkused

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega. Eelnõu ei ole seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Eelnõu ei ole seotud teiste Riigikogu menetluses olevate eelnõudega.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

Eelnõu koostamisel on lähtutud järgmistest seaduste redaktsioonidest:

- 1) atmosfääriõhu kaitse seadus (AÕKS) – RT I, 11.06.2024, 2;
- 2) biotsiidiseadus (BS) - RT I, 03.02.2023, 3;
- 3) ehitusseadustik (EhS) – RT I, 04.12.2024, 4;
- 4) energiamajanduse korralduse seadus (EnKS) – RT I, 10.10.2024, 5;
- 5) Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus (ELÜPS) – RT I, 14.02.2025, 4;
- 6) geneetiliselt muundatud mikroorganismide suletud keskkonnas kasutamise seadus (GMMOKS) – RT I, 10.07.2020, 44;
- 7) geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seadus (GMOVS) – RT I, 22.09.2023, 2;
- 8) jahiseadus (JahiS) – RT I, 27.09.2023, 3;
- 9) jäätmeseadus (JääTS) – RT I, 31.12.2024, 7;
- 10) kalandusturu korraldamise seadus (KTKS) – RT I, 26.09.2023, 2;
- 11) kalapüügiseadus (KPS) – RT I, 30.06.2023, 23;
- 12) kemikaaliseadus (KemS) – RT I, 03.02.2023, 5;
- 13) keskkonnajärelevalve seadus (KeJS) – RT I, 10.07.2020, 98;
- 14) keskkonnaseadustiku üldosa seadus (KeÜS) – RT I, 04.12.2024, 9;
- 15) keskkonnaseire seadus (KeSS) – RT I, 21.09.2023, 3;
- 16) keskkonnavastutuse seadus (KeVS) – RT I, 21.09.2023, 2;
- 17) kiirguseadus (KiS) – RT I, 30.06.2023, 26;
- 18) looduskaitse seadus (LKS) – RT I, 04.12.2024, 13;
- 19) loomakaitse seadus (LoKS) – RT I, 27.09.2023, 9;
- 20) maapõuseadus (MaaPS) – RT I, 30.12.2024, 13;
- 21) metsaseadus (MS) – RT I, 19.12.2024, 6;
- 22) meresõiduohutuse seadus (MSOS) – RT I, 11.12.2024, 13;
- 23) pakendiseadus (PakS) – RT I, 31.12.2024, 16;
- 24) sadamaseadus (SadS) – RT I, 08.10.2024, 18;
- 25) taimede paljundamise ja sordikaitse seadus (TPSKS) – RT I, 19.12.2024, 5;
- 26) toote nõuetele vastavuse seadus (TNVS) – RT I, 11.03.2025, 2;
- 27) tuleohutuse seadus (TuOS) – RT I, 29.06.2024, 7;
- 28) tööstusheite seadus (THS) – RT I, 05.01.2024, 5;
- 29) vedelkütuse seadus (VKS) – RT I, 08.10.2024, 23;
- 30) veeseadus (VeeS) – RT I, 11.06.2024, 18;
- 31) ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniseadus (ÜVVKS) – RT I, 08.10.2024, 26.

Eelnõu väljatöötamise kavatsust ei koostatud, kuna seaduseelnõu seadusena rakendamise ei kaasne olulist õiguslikku muudatust (HÕNTE § 1 lõike 2 punkt 5). Muudatustega laiendatakse keskkonnakaitseinspektori õigust vahetu sunni kohaldamiseks. Muudatused ei eelda märkimisväärseid ümberkorraldusi organisatsioonide või isikute töös ega igapäevaelus. Kuigi mõned muudatused võivad omada muudatuste sihtgrupile mõningast ebasoodsat mõju, ei saa nende muudatuste mõju sihtgrupi väikese suuruse tõttu kokkuvõttes oluliseks pidada.

2. Seaduse eesmärk

Keskkonnaameti vahetu sunni (füüsilise jõu, teenistusrelva ja erivahendite) kasutamise õiguse laiendamise peamine eesmärk on keskkonnakaitseinspektori, samuti ka kolmandate isikute elu ja tervise kaitse aga ka keskkonnakaitseinspektori võimalus ohu või õigusvastase ründe tõrjel valida kõige proportsionaalsem ja otstarbekam sunni kohaldamise vahend. Keskkonnakaitseinspektorile suuremate võimaluste andmine aitab paremini ennetada ja tõrjuda keskkonnavaldkonnas toimepandavaid rikkumisi ja keskkonnavaldkonna nõuete eiramist.

Riikliku järelevalve eesmärk on ühelt poolt preventatsioon – tagada, et kaitstava õigushüve kahjustus ei realiseeruks, pakkuda kaitset õigushüvede kahjustamiste eest või jätkuva kahjustamise korral hoida ära edasine kahju tekkimine. Teisalt on rikkumise tuvastamisel eesmärk rikkumise lõpetamine, selle fikseerimine menetlustoimingus ja rikkujate vastutusele võtmine.

Ühtlasi on riigil ametnike kaitsekohustusest tulenevalt vaja tagada, et ametnikel oleksid võimalused teenistuskohustusi täita tõhusalt ning vajaduse korral rakendada õiguspäraseid meetmeid ka oma elu ja tervise kaitseks. Väga oluline on õiguselguse põhimõte. Keskkonnakaitseinspektor peab õigusnormist saama selge juhise oma võimupiiridest ning kindluse, et ta lahendab teenistuskohustuste täitmisel tekkinud olukorra adekvaatselt, aga ka tagab kaitsetoimingule allutatud isiku põhiõigused.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb 32 paragrahvist.

Keskkonnaametil on eriseadustes nimetatud juhtudel õigus riikliku järelevalve tegemisel rakendada korra- ja kaitseõiguse seaduses (edaspidi KorS) sätestatud erimeetmeid (läbivaatus, valdusesse sisenemine, isiku kinnipidamine, sõiduki peatamine jne). Erimeetmete rakendamisel võib olla vajalik kasutada vahetut sundi – füüsilist jõudu, teenistusrelva või erivahendit.

Erivahendi, teenistusrelva ja jõu kasutamine peab põhiseaduse kohaselt vastama seaduses sätestatud alustele ja korrale ning vahetu sunni kasutamisega kaasnev riive peab olema proportsionaalne, s.t sobiv, vajalik ja proportsionaalne kitsamas tähenduses ehk mõõdukas (PS § 11). Riik (sh keskkonnakaitseinspektor) tohib tegutseda üksnes õigusaktidega ettenähtud piirides. Seega peab isiku suhtes jõu, erivahendi ja teenistusrelva kasutamiseks olema õiguslik alus.

3.1. Keskkonnaameti vahetu sunni kasutamise õiguse laiendamine

Praegu on Keskkonnaametil järelevalvepädevus metsa, jahiuluki, kalanduse, keskkonnakasutuse, looduskaitse, jäätmete, kiirguse, maapõue, vee, välisõhu aga ka näiteks ehituse, tuleohutuse, vedelkütuste jne valdkondades, kokku 31 eriseaduse kohaselt. Samas on Keskkonnaametil vahetu sunni kasutamise õigus 19 seaduse nõuete täitmise üle järelevalve tegemisel. Füüsilise jõu kasutamine tähendab isiku, looma või asja mistahes vahetut füüsilist

mõjutamist, st füüsiline mõju kandub vahetult korrakaitseametniku kehalt vahetu sunni objektile. Füüsilise jõu kasutamine võib seisneda näiteks isiku kinnihoidmises, kõrvalelukkamises või ärakandmises, looma tagasitõrjumises, ukse mahalöömises vmt.

On otstarbekas, et keskkonnavaldkonna ja muudes eriseadustes, milles Keskkonnaametil on järelevalvepädevus, oleks riikliku järelevalve teostamisel sarnased õigused. Keskkonnakaitseinspektor ei peaks erinevate valdkondade (näiteks jäätmevaldkonna ja jahivaldkonna) järelevalve tegemisel mõtlema, et millise seaduse alusel tal on õigus jõudu kasutada ja millise alusel peab politsei kutsuma. Olukorras, kus inspektoril kindlus puudub, võib jääda järelevalvetoiming lõpule viimata, mis mõjutab negatiivselt nii Keskkonnaameti kui ka laiemalt riigi mainet.

Eelnõukohaselt antakse §-des 3, 4, 5, 10, 16, 22, 23, 25, 26, 27, 29 ja 31 Keskkonnaametile õigus kasutada vahetut sundi- füüsilist jõudu, gaasirelva, külmrelva ja käeraudu. Gaasirelva, külmrelva ja käeraudade kasutamise vajadust on põhjendatud ja selgitatud ka punktis 3.2.

Kuna lennundusseaduse § 60² lõigete 7, 8 ja 9 kohaselt on lennunduse valdkonna riikliku järelevalve tegemisel juba sätestatud korrakaitseorgani sh Keskkonnaameti õigus kasutada füüsilist jõudu, tulirelva ja erivahendeid, siis lennundusseadust käesoleva eelnõukohaselt ei muudeta.

Eelnõu §-ga 3 täiendatakse ehitusseadustikku §-ga 132¹ – vahetu sunni kohaldamine. EhS § 130 lõike 5 kohaselt teostab Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet ehitiste keskkonna- ja looduskaitse nõuete kohase kasutamise, kiirgusohutuse, puurkaevude või -aukude ja salvkaevude sanitaarkaitsealade ja hooldusalade, ehitisele seatud keskkonnakaitse- ja loodusressursside kasutamisega seotud nõuete üle kaitsealal, hoiualal, kaitstava looduse üksikobjekti piiranguvööndis ja püsilupaigas ning ranna või kalda ehituskeeluvööndis meretuulepargi hoonestusloa alusel ehitatava meretuulepargi vee erikasutuse nõuete täitmise ning maardlal asuva taastuvenergia ehitise maapõueseaduse § 15 lõikes 1 sätestatud loast või lõikes 7 nimetatud kooskõlastusest tulenevast lammutamise tähtajast kinnipidamise üle. Kirjeldatud nõuete täitmist saab tagada peamiselt kohapealse kontrollimise raames, mis tähendab, et kui ehitise valdaja takistab järelevalve teostamist passiivselt või aktiivselt, on vajalik rakendada sundi. Ehitiste kontrollimisel on Keskkonnaameti töötajaid takistatud ning ka füüsiliselt rünnatud.

Eelnõu §-ga 4 täiendatakse energiamajanduse korralduse seadust §-dega 33¹-33². Muudatuse kohaselt antakse Keskkonnaametile lisaks vahetu sunni kohaldamise õiguse ka õigus kohaldada järelevalve erimeetmeid (õigus isikut küsitleda, kutsuda ametiruumi, isikusamasust tuvastada, vallasasja ja valdust läbivaadata ja siseneda valdusesse ning vallasasja hoiule võtta). KoRS §-d 30 – 32 on vajalikud seaduses sätestatud nõuete täitmise kohta info kogumiseks. KorS § 30 annab õiguse nõuda vajalike dokumentide esitamist ning isikuid küsitleda. KorS § 31 annab õiguse isikuid küsitlemiseks välja kutsuda ja olukorras, kus nad sellest kõrvale hoiavad, ka sundtoomist kohaldada. KorS § 32 võimaldab tuvastada isiku samasus KeA käsutuses olevate andmebaaside abil ja kui see ei ole võimalik, siis toimetada isik politseisse, kus tema isikusamasus tuvastatakse. KorS §-d 49 – 52 on vajalikud tagamaks KeA õigus siseneda kinnistule, kus toimub või võib toimuda näiteks biokütusest taastuvenergia tootmine ning kontrollida, kas tegevus on kooskõlas EnKS nõuetega. EnKS § 33 lg 4 kohaselt kuulub Keskkonnaameti pädevusse riikliku järelevalve teostamine EnKS §-s 32³ sätestatud nõuete täitmise ning §-s 32¹³ sätestatud leevendusmeetmete ja §-s 32¹⁴ sätestatud hüvitusmeetmete rakendamise üle. Seaduses sätestatud leevendusmeetmete ja hüvitusmeetmete rakendamise üle järelevalve teostamine eeldab kontrolltoiminguid leevendus- või hüvitusmeetmete rakendamise kohas. Olukorras, kus leevendus- või hüvitusmeetmeid

rakendanud isik takistab vaatluse teostamist, proovide võtmist või järelevalve teostamist muul viisil, on vajalik rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 5 täiendatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadust §-ga 121¹ – vahetu sunni kohaldamine. ELÜPS § 116 lõike 4 kohaselt teostab Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet §-des 48 ja 70 sätestatud kohustuslike majandamisnõuete ja maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuete täitmise üle. Kirjeldatud nõuete täitmist saab tagada peamiselt kohapealse kontrollimise raames, mis tähendab, et kui kontrollitav takistab järelevalve teostamist passiivselt või aktiivselt, on vajalik rakendada sundi. Nõuete kontrollimist on praktikas püütud takistada nii inspektori valduses viibimist keelates kui ka näiteks koerte ründamise ähvardusega.

Eelnõu §-ga 10 täiendatakse kalandusturu korraldamise seadust §-ga 70¹ – vahetu sunni kohaldamine. KTKS § 69 lõike 7 kohaselt teostab Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet käesoleva seaduse 2. peatükis nimetatud turustusnormide täitmise üle. Nimetatud normid tulenevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) nr 1379/2013 ja puudutavad eelkõige tarbija teavitamisega seotud reegleid. Selleks, et kontrollida nimetatud nõuete täitmist, tuleb riikliku järelevalve teostamiseks käia värske kala müügikohtades ning olukorras, kus müügikoha valdaja takistab järelevalvetoimingute sooritamist, on vaja rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 16 täiendatakse keskkonnavastutuse seadust §-ga 33⁴ – vahetu sunni kohaldamine. Keskkonnavastutuse seadus § 33¹ kohaselt teostab riiklikku järelevalvet KeVS-se ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuete täitmise üle Keskkonnaamet. KeVS-se alusel heastamismeetmete rakendamise üle kontrolli teostamine toimub ainult kohapealse kontrolli teel ja olukorras, kus valdaja takistab järelevalve teostamist ja kontrollimist, kas heastamismeetmeid on rakendatud nõuetekohaselt, kas ettekirjutus on täidetud korrektselt, on vajalik rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 22 täiendatakse meresõiduohutuse seaduse §-i 77¹ lõikega 5 selliselt, et Keskkonnaamet võib riikliku järelevalve teostamisel kohaldada vahetut sundi ja kasutada füüsilist jõudu, käeraudu, gaasirelva või külmrelva korrakaitseaduses sätestatud alusel ja korras. Meresõiduohutuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (549 SE) võttis Riigikogu vastu 26.03.2025¹. MSOS-i regulatsiooni täienduse kohaselt teeb Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet laevadelt merekeskkonna reostuse ja õhusaaste vältimise, sealhulgas punkerdamise nõuete täitmise üle. Juba praegu täidab neid ülesandeid Keskkonnaamet, kuid kuna punkerdamise kohta esitatavad andmed tuleb edaspidi esitada merenduse valdkonna andmekogusse ja punkerdamine olemuselt on seotud meresõiduohutusega, siis lisatakse punkerdamisega seonduvad normid MSOS-i. Punkerdamise nõuetele vastavuse kontrollimine eeldab muuhulgas toimingut teostavate laevade pardale minekut, laeval liikumist ning punkrite kontrollimist. Ei ole välistatud pardale mineku või pardal liikumise takistamine. Selleks, et tagada järelevalve efektiivne teostamine, võib järelevalve takistamise korral olla vajalik sunni rakendamine.

Eelnõu §-ga 23 täiendatakse pakendiseadust §-ga 26⁵ – vahetu sunni kohaldamine. PakS § 26 lõike 1 kohaselt teostab seaduses sätestatud nõuete täitmise üle järelevalvet teiste seas Keskkonnaamet ning lõike 4 kohaselt on Keskkonnaametil õigus kontrollida pakendiettevõtjate ning pakendi ja pakendijäätmete kogumise ja taaskasutamisega tegelevate isikute tegutsemiskohti. Sarnaselt jäätmeseaduse alusel jäätmekäitluskohtade kontrollimisel ei ole ka pakendijäätmete kogumise ja taaskasutamisega tegelevad isikud alati koostööaltid ning takistavad keskkonnakaitseinspektoritel territooriumile siseneda või territooriumil ringi liikuda.

---

¹ <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bbd0562c-89dc-485b-b48d-05f99bf379bc/meresoiduohutuse-seaduse-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus/>

Selleks, et tagada järelevalve efektiivne teostamine, võib järelevalve takistamise korral olla vajalik sunni rakendamine.

Eelnõu §-ga 25 täiendatakse taimede paljundamise ja sordikaitse seadust §-ga 115¹– vahetu sunni kohaldamine. Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus § 114 lg 1 kohaselt teostab riiklikku järelevalvet käesoleva seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuete täitmise üle kultiveerimismaterjali puhul Keskkonnaamet. Kultiveerimismaterjali nõuetele vastavuse üle järelevalve teostamine eeldab muuhulgas seemneid või taimi eksportiva või importiva ettevõtte tegevuskohas ja vajadusel ka uuringute jaoks proovide võtmist. Olukorras, kus ettevõtte töötaja või kinnisasja valdaja takistab proovide võtmist, dokumentide kontrolli või järelevalve teostamist muul viisil, on vajalik rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 26 täiendatakse toote nõuetele vastavuse seadust täiendatakse §-ga 58²– vahetu sunni kohaldamine. Toote nõuetele vastavuse seadus § 50 lg 7 kohaselt teeb Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet probleemtoodetele ning muudele keskkonda ohustada võivatele toodetele kehtestatud nõuete täitmise üle. Seaduses sätestatud nõuete täitmise üle kontrolli tegemisel on reeglina vajadus ettevõttes või kaupluses kohapealse kontrolli teostamine, sh analüüsiks proovi või toote eksemplari võtmine. Olukorras, kus ettevõtte või kaupluse valdaja takistab vajalike järelevalvetoimingute läbiviimist, on vajalik rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 27 täiendatakse tuleohutuse seadust §-ga 40¹– vahetu sunni kohaldamine. TuOS § 38 lg 1 p 7 kohaselt teostab Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet metsa- ja muu taimestikuga kaetud alade tuleohutusnõuete üle. Kirjeldatud nõuete (näiteks raiejäätmete põletamise keeld tuleohtlikul ajal) täitmist saab tagada üksnes kohapealse kontrollimise raames, mis tähendab, et kui kinnisasja valdaja takistab järelevalve teostamist, on vajalik rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 29 täiendatakse vedelkütuse seadust §-ga 28¹– vahetu sunni kohaldamine. VKS § 20 lõike 5 kohaselt teostab Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet kütusemahuti registreerimise kohustuse täitmise, biokohustuse täitmise ning aruande esitamise kohustuse täitmise üle. Nii kütusemahuti registreerimise kohustuse kui biokohustuse täitmise kohustuse täitmiseks on vajalik teostada kohapealseid kontrole. Kütusemahuti registreerimise kohustuse täitmise raames tuleb veenduda, kas kõik olemasolevad mahutid on registrisse kantud ning biokohustuse täitmise kontrollimisel on vajalik võtta tarnitud kütustest kütuseproove. Olukorras, kus mahutipargi valdaja takistab järelevalve teostamist passiivselt või aktiivselt, on vajalik rakendada sundi.

Eelnõu §-ga 31 täiendatakse ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniseadust §-ga 68¹– vahetu sunni kohaldamine. ÜVVK § 66 lõigete 5 ja 6 kohaselt teostab Keskkonnaamet riiklikku järelevalvet vee-ettevõtja ja tarbija tegevuse vastavuse üle ohtlike ainete käitlemise nõuetele, samuti keelatud ainete ühiskanalisatsiooni juhtimise üle. Kirjeldatud tegvuste nõuetele vastavust saab tagada üksnes kohapealsete kontrollidega ning proovide võtmisega. Olukorras, kus ohtlike ainete käitleja või kanalisatsioonisüsteemi valdaja takistab proovide võtmist või järelevalve teostamist muul viisil, on vajalik rakendada sundi.

3.2. Keskkonnaameti teenistusrelva (gaasirelva ja külmrelva) ja erivahendi (käeraud) kasutamise õiguse laiendamine

Eelnõu §-ga 1–7, 9, 10, 12, 14–20 ja 22–31 muudetakse järgmisena loetletud seadusi selliselt, et Keskkonnaametile antakse riikliku järelevalve tegemisel õigus kasutada gaasirelva ja külmrelva ning käeraudu.

Muudetakse:

1) atmosfääriõhu kaitse seadus;

- 2) biotsiidiseadus;
- 3) ehituseadustik;
- 4) energiamajanduse korralduse seadus;
- 5) Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus;
- 6) geneetiliselt muundatud mikroorganismide suletud keskkonnas kasutamise seadus;
- 7) geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seadus;
- 8) jäätmeseadus;
- 9) kalandusturu korraldamise seadus;
- 10) kemikaaliseadus;
- 11) keskkonnaseadustiku üldosa seadus;
- 12) keskkonnaseire seadus;
- 13) keskkonnastatistika seadus
- 14) kiirguseadus;
- 15) looduskaitse seadus;
- 16) loomakaitse seadus;
- 17) maapõu seadus;
- 18) meresõiduohutuse seadus;
- 19) pakendiseadus;
- 20) sadamaseadus;
- 21) taimede paljundamise ja sordikaitse seadus;
- 22) toote nõuetele vastavuse seadus
- 23) tuleohutuse seadus;
- 24) tööstusheite seadus;
- 25) vedelkütuse seadus;
- 26) veeseadus;
- 27) ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniseadus.

Eelnõu §-ga 8, 11 ja 21 muudetakse jahiseadust, kalapüügiseadust ja metsaseadust selliselt, et Keskkonnaametile antakse riikliku järelevalve tegemisel õigus kasutada lisaks tulirelvale ja käeraudadele ka gaasirelva ja külmrelva.

Kehtiva õiguse järgi on Keskkonnaametil lubatud kanda ja oma ülesannete täitmisel kasutada tulirelva ja käeraudu kasvava metsa, jahiluki- ja kalavaru kaitseks, kuid puudub võimalus kasutada vähemintensiivseid relvi või erivahendeid. See ei võimalda aga erineva suurusega ohtudele proportsionaalselt reageerida. Võimaliku alareageerimise korral esineb õiguspäraste toimingute sooritamata jätmise ning seega ohu eskaleerumise risk, võimaliku ülereageerimise korral aga õigusvastaste toimingute sooritamise ning seega süüteo toimepanemise risk.

Vahetu sunni kasutamise säte kehtib samal kujul KeJSi vastuvõtmisest 2001. aastal, kui oli toimunud Mereinspeksiooni ja Keskkonnainspeksiooni liitmine. Moodustatud ühendasutus oli üle 300 ametniku ja kõigis maakondades oli suur valdkondlik spetsialiseerumine. Aastate jooksul on järelevalvetöötajate arvu korduvalt vähendatud, praegu 132 ametnikku, mis on kaasa toonud vajaduse paindlikkuse ja universaalsete lahenduste järele.

Keskkonnaametis on järelevalve sageli eri valdkondade vahel kombineeritud tegevus. Näiteks on valvekorraldus ja kaebustele reageerimine korraldatud enamikus maakondades ühe valveinspektoriga, kes, sõltumata tema igapäevasest põhivaldkonnast, reageerib kõigi valdkondade kaebustele. See tähendab, et vee- või jäätmeinspektor reageerib kala-, jahil- või metsavaldkonna rikkumistele ja vastupidi.

Järelevalve eesmärk on ühelt poolt preventatsioon: tagada, et kaitstava õigushüve kahjustus ei realiseeruks, pakkuda kaitset õigushüvede kahjustamiste eest või jätkuva kahju korral hoida ära

edasine kahju tekkimine. Teisalt on rikkumise tuvastamisel eesmärk rikkumise lõpetamine, selle fikseerimine menetlustoimingutes ja rikkujate vastutusele võtmine.

Sageli tuleb ette olukordi, kus praegu teenistusrelva kandev kalandusjärelevalve ülesandeid täitev keskkonnakaitseinspektor lahendab ühelt objektilt teisele liikudes ka näiteks jäätmekeabuse. Sageli liiguvad tööülesannete täitmisel koos ka eri valdkondade inspektorid, lahendades nii ühe kui ka teise valdkonna ülesandeid.

Vananenud on ka lähenemine, et üksnes jahi-, kala- ja metsajärelevalve tegemisel võib tekkida oht inspektori elule või tervisele. Viimase kümne aasta praktika põhjal saab väita, et ka teised keskkonnakaitse valdkonnad pakuvad kurjategijatele huvi. Näiteks jäätmekäitluse valdkonnas liiguvad suured summad ja ebaseaduslike jäätmekäitlejate kontrollimisel on tekkinud olukordi, kus Keskkonnaameti töötajad on tajunud vahetut ohtu. Seetõttu on olnud vajadus politseilt abi paluda, kui võrd jäätmevaldkonna inspektoritel puudub õigus relva ja erivahendeid kanda ja kasutada. Samuti on ülemaailmselt üha suurenevaks probleemiks ja organiseeritud kuritegevuse tuluallikaks looduskaitsealuste liikide isendite või nendest valmistatud toodetega kauplemine. Pidada kinni organiseeritud gruppi kuuluvat kurjategijat, kelle valduses võib olla miljonite eurode väärtuses salakaupa, ei ole ohutu. Allolevas tabelis on ülevaade aastatel 2020 kuni 2023 keskkonnakaitse eri valdkondades riikliku järelevalve tegemise kohta. Tabelist selgub, et kõige rohkem on kontrollitud kalanduse valdkonna nõuete täitmist, kuid olulisel määral on ka jäätmekäitlus-, loodusobjekti kaitse-, veekaitse- ja välisõhukaitse normide täitmise kontrollimisi.

Tabel. Aastatel 2020-2023 on riikliku järelevalve käigus koostatud objekti kontrollimise protokoll järgmistes valdkondades veerus esitatud arvul:

Kontrollide valdkonnad	2020	2021	2022	2023	Üldkokkuvõte
Eriolukord 2020	251				251
Kalapüüginõuded	2555	2347	2324	2363	9589
Jahiseaduse nõuded	600	619	621	531	2371
Jäätmekäitlusnõuded	1981	1683	1431	1356	6451
Kaitstava loodusobjekti kaitse	945	848	923	987	3703
Kiirgusseaduse nõuded	81	106	89	108	384
Maapõuekaitse	161	137	140	130	568
Metsaõigusnormid	714	716	833	830	3093
Tööstusheited (kompleksload)	133	122	124	148	527
Veekaitse	996	879	918	944	3737
Välisõhu ja osoonikihi kaitse	400	430	326	328	1484
Üldkokkuvõte	8817	7887	7729	7725	32158

Sisejulgeoleku valdkonna ekspertide hinnangul on praegune olukord, kus korrakaitseorganil (Keskkonnaametil) on sisuliselt samad kohustused nagu politseil, kuid õigust sobivaid vahendeid avaliku korra tagamiseks kasutada ei ole, pretsedenditu. Keskkonnaameti olukorrale riikliku järelevalve tegemisel ja avaliku korra tagamisel on tähelepanu juhtinud Sisekaitseakadeemia lektor Ülle Vanaisak ülevaateartiklis „Vastuolud seadustes tekitavad keskkonnakaitseinspektorites segadust vahetu sunni kasutamisel“². Kokkuvõttes leiab autor, et sõltumata valdkonnast peaks inspektoritel olema õigus vahetu sunni rakendamiseks ja sunni

² Sisekaitseakadeemia ajakiri „Verbis Aut Re“, nr 1/2020 (9), lk. 14-20, kättesaadav aadressil:

<https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2425/verbis%239.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

rakendamisel õigus valida olukorrale vastav relv või erivahend. Autor peab keskkonnakaitseinspektori tööülesannete põhjal põhjendatuks ka sidumisvahendi, tehnilise tõkke, sõiduki sundpeatamise vahendi, gaasirelva, pneumorelva, külmrelva (näiteks kumminuia või teleskoopnuia) ja elektrišokirelva kasutamise võimalust.

KorS-s on vahetu sunni vahendite süsteem üles ehitatud astmeliselt, lähtudes proportsionaalsuse põhimõttest – leebemalt vahendilt liigutakse riivavama vahendi poole. Süsteem tipneb isiku vastu tulirelva kasutamise võimalusega kui üldjuhul riivavaima võimaliku haldussunnimeetmega.

Kui vahetu sunni vahendite ja nende kasutamise astmestik on üles ehitatud leebemalt riivavama poole, siis Keskkonnaametile volitatud vahendites puudub hierarhia. Nii võib jahiseaduse, metsaseaduse ja kalapüügiseaduse alusel kasutada füüsilist jõudu, käreraudu ja tulirelva, kuid vahepealsete ja leebemate, näiteks külm või gaasirelva kasutamise õigus, puudub. Vahetu sunni abinõudest teenistusrelva kasutamisel tuleks samuti valida leebeim abinõu, millega on võimalik eesmärk saavutada.

Kokkuvõttes peaks Keskkonnaametil olema võimalik järelevalvetoimingute tegemisel, arvestades valdkonna eripära (olgu see siis elus- või eluta looduse ükskõik milline järelevalve valdkond) ja vahendite eripära, valida kõige proportsionaalsem ja otstarbekam sunnivahend, et tagada kohustuse täitmine ja võimaliku rikkumise ärahoidmine või ennetamine.

KorS § 78¹ kohaselt on erivahenditeks käeraud, jalaraud, sidumisvahendid, rahustussärk, -tool või -voodi jne, kokku 11 erivahendit. Eelnõu kohaselt laiendatakse Keskkonnaameti õigust kasutada erivahenditest käeraudu, mis loetelus olevatest erivahenditest on kõige ohutum ja isikuid, kelle suhtes kasutatakse, vähem kahjustav. Vahetu sunni rakendamisel järgneb füüsilise jõu kasutamisele reeglina käeraudade paigaldamine/kasutamine. Meetmete rakendamine võib mõnikord võtta väga pikalt aega ja sellises olukorras on käeraud kõige eesmärgipärasem erivahend. Samuti on käeraudade kasutamise väljaõpe kõige odavam.

KorS § 78² kohaselt on teenistusrelvadeks tulirelv, gaasirelv, pneumorelv, külmrelv ja elektrišokirelv. Tulirelv kehtiva õiguse kohaselt juba kuulub Keskkonnaameti teenistusrelvade loetellu. Eelnõuga laiendatakse Keskkonnaameti kasutatavate relvade loetelu külmrelva ja gaasirelva võrra. Gaasirelvad (gaasipihustid) ja külmrelvad (teleskoopnuiad) on teenistusrelvadest kõige väiksema mõju ja soetamiskuluga relvad. Iga uue teenistusrelva kasutamisele võtmiseks peab ametnikke koolitama. Võrreldes näiteks taseriga on teleskoopnuia ja gaasipihusti kasutamine lihtsamini õpitav ja väljaõpe tunduvalt odavam. Taserite soetamine on kordades kallim ning soetamise kulule lisanduvad igal aastal püsivalt kulud ka õppelaengutele. Samuti on keskkonnajärelevalves taseri kasutamine keerulisem veekogu peal ja veekogu ääres või metsas olles. Ametnikud peavad ohu tõrjel valima kõige sobivama meetme ning taseri kasutamisel vältima näiteks paadist või veekogu kaldalt vette kukkumist ning uppumisohtu sattumist. Gaasirelva kasutades on selline risk tunduvalt väiksem. Lisaks looduses pikemal distantsil taseri kasutamisel mõjutavad elektrootodide lendu kõik sihtmärki ümbritsevad takistused ja ilmastikuolud ja olukorras, kus keskkonnakaitseinspektori ümbritseb mets, võsa, heintaimed, kus ideaalseid tingimusi reeglina ei ole, ei pruugi taseri kasutamine alati õnnestuda ja taseri kasutamine ohu tõrjel ei täida eesmärki.

Keskkonnaamet on loonud tõhusa järelevalveametnike väljaõppe süsteemi, mille raames keskkonnajärelevalvega tegelevaid ametnikke õpetatakse kasutama nii tulirelvi kui ka erivahendeid. Relva- ja erivahendite kandmise õigusega ametnikud käivad regulaarselt harjutamas isikute kinnipidamist, sõidukite peatamist ning vähemalt kord kvartalis lasketiirus laskmas. Treeningutel tehakse väga erinevaid laskeharjutusi. Laskeharjutustel mängitakse läbi

väga erinevaid situatsioone nii paigalt kui ka liikumisel tulistamisel. Järelevalvetöötajaid õpetavad Sisekaitseakadeemias väljaõppe saanud politsei turvataktika instruktoriga Kesklinnaameti instruktorid. Seega on Kesklinnaametis tagatud järelevalveametnike politseiametnikega võrdne väljaõppe erivahendite ja tulirelvade kasutamisel.

Vahetu sunni rakendamisel peab juhinduma KorSis sätestatud alustest ja tingimustest. Kesklinnaameti inspektor võib vahetut sundi kasutada erimeetme rakendamisel vaid juhul, kui kohustust ei saa või ei saa õigel ajal täita muu haldussunnivahendiga (KorSi § 76 lõige 1). Ehk teisisõnu peab vahetu sunni kasutamine olema viimane meede, mida rakendatakse alles siis, kui kõik teised võimalused on ammendunud või erinevatel põhjustel kohaldamatud (näiteks õigel ajal). Enne vahetu sunni kohaldamist on kesklinnaameti inspektor kohustatud hoiatama isikut, kelle suhtes ta kavatseb vahetut sundi kohaldada. Võimaluse korral antakse hoiatuses kohustuse täitmiseks tähtaeg. Vahetut sundi rakendatakse vaid äärmusliku abinõuna ja nii kaua, kuni selle eesmärk on saavutatud või on selge, et seda ei ole võimalik saavutada. Vahetu sund peab isikut võimalikult vähe kahjustades sundima täitma talle antud seaduslikku korraldust. Vahetu sunni kasutamise aluste olemasolul tuleb valitud vahendi kohaldamisel hoiduda inimese tervise kahjustamisest, valu põhjustamisest ning isiku ja inimväärikuse alandamisest suuremal määral, kui see on konkreetsel juhul vältimatu.

Näiteid Kesklinnaameti järelevalve erinevatest situatsioonidest, kus ei olnud võimalik proportsionaalset sunnivahendit rakendada.

Looduskaitse seadus

1. Kallasraja kontroll Harjumaal: kallasrada oli küll füüsiliselt avatud, kuid territooriumil oli lahti kaks suurt koera, kellel puudus ka elektrooniline kaelus (krundipiiride austamiseks). Seega oli kallasrada siiski suletud. Kui inspektorid püüdsid majas oleva isikuga kontakti saada, ründasid koerad inspektoreid. Kui maaomanikuga võeti ühendust telefoni teel, siis ähvardas ta inspektoreid maha lasta, kui nad peaksid tema hoovi tulema. Järelevalve jäi teostamata, kuivõrd LKSi alusel järelevalve tegemisel puudub õigus relva ja erivahendit kanda ja kasutada.
2. Lisaks on looduskaitse järelevalves palju konflikte puhkajatega, tihtipeale alkoholi tarbinud inimestega, kelle käitumine on ettearvamatu. Praegu võimalust looduskaitse seaduse järgi end kaitsta inspektoril ei ole.

Jäätmeseadus

3. Kontrollides infot, et jäätmeid maetakse, sattusid inspektorid olukorda, kus rikkuja oli agressiivne, kandis võõl pussnuga ning ähvardas inspektoreid metallist tööriistadega lüüa. Samuti ähvardas ta rasketehnikaga inspektoreid rammida. Seejärel rikkus endale kuuluva rasketehnika, et inspektorid ei saaks seda liigutada, ning tekitas reostuse (purustades rasketehnika hüdrovoolikud, valgub hüdroõli maha). Inspektoritel puudus võimalus rikkumise toimepanemist tõkestada, kuivõrd JäätSi alusel järelevalve tegemisel puudub õigus erivahendeid kanda ja kasutada.
4. Mitmeid kordi aastas tuleb ette, et jäätmeseaduse nõudeid kontrollinud inspektor sattub territooriumil asuva koera rünnaku ohvriks.
5. Jäätmete põletamise kaebusele reageerinud inspektoril keelas maaomanik oma hoovi siseneda, ähvardades inspektoreid kurjade koertega. Kuna JäätSi alusel puudub õigus erivahendeid kanda ja kasutada, palus inspektor politseipatrulli abi. Kuna tegemist oli kõrvalise maakohaga, saabus patrull 1,5 tunni pärast.

Atmosfääriõhu kaitse seadus

6. Reageerides kaebusele, et territooriumilt kandus välja halb lõhn, sattusid inspektorid äärmiselt agressiivse isiku peale, kes sõimas, karjus, ähvardas füüsiliselt ning ka tõukas inspektoreid. Inspektorid olid sunnitud territooriumilt väljuma, kuna AÕKSi alusel järelevalve tegemisel puudub õigus erivahendeid kanda ja kasutada, ning politsei abi paluma. Järelevalve õnnestus lõpuni viia alles kaks tundi hiljem, politseipatrulli

saabumisel, kuid selleks ajaks olid võimalikud jäätmed juba ära põlenud ning rikkumist ei õnnestunud fikseerida.

Veeseadus

7. Ebaseadusliku farmi – omanik nn püsirikkuja – kontrollimisel (et kontrollida veeseaduse ja sõnniku käitlemise nõudeid) lähenes omanik inspektorile 20 cm kaugusele ning ähvardas füüsilise vägivallaga. Järelevalve jäi pooleli. Sama rikkujat õnnestus kontrollida hiljem, koostöös politsei patrulliga. Lisaks on samal isikul territooriumitel ka suured koerad. Isiku suhtes on politsei menetlenud mitmeid kriminaalmenetlusi ametnike ähvardamise ja vägivallatsemise tõttu.
8. Suvilapiirkonnas tüli naabrite vahel reovee keskkonda juhtimise teemal. Kaebusele reageeris üks inspektor. Üks naabritest ründas inspektorit raudlatiga. Inspektor oli sunnitud põgenema. Üks naaber sai ründe käigus latiga pihta ning sündmuskohale kutsuti politsei ja alustati kriminaalmenetlus.
9. Raplamaal ebaseadusliku reovee käitleja kontrollimist takistasid kaks suurt koera. Samuti oli isik ise inspektorite suhtes äärmisel agressiivne. Kui laekub kaebus tema järjekordse tegevuse peale, võtab inspektor ühendust politseipatrulliga, sest VeeSi alusel ei ole inspektoril õigust erivahendeid kasutada. Samas ei ole politseipatrullil alati võimalik kohe kaasa tulla, mistõttu võimalik rikkumine (ebaseaduslik reoveemahutite tühjendamine ja reovee keskkonda laskmine) jääb tõkestamata.

Kalapüügiseadus

10. Lõheliste röövpüügilt tabatud kaks rikkujat põgenesid metsa, keda inspektorid asusid otsima. Leiti üks rikkujatest, kes tõstis laetud harpuunpüssi ning sihtis sellega inspektorit. Inspektor haaras relva ja hoiatas isikut. Isik allus korraldustele. Isik käsirauastati. Kui leiti teine rikkuja, siis tema ei allunud algselt korralduse seisma jääda ja üritas põgeneda, põgenemise ajal haaras ta vöölt noa. Põgenemise käigus siiski loobus noast ja isik saadi kätte ning käsirauastati.
11. RMK puhkealal püüdsid kaks isikut järvel ebaseaduslikult kala nakkevõrguga. Kõrval platsil olevad puhkajad käisid isikuid korrale kutsumas, kuid tulutult, korralekutsujaid ähvardati vägivallaga. Sündmuskohale jõudes märkasid inspektorid rikkujate juures maas vedelemas kaht tulirelva (suurekaliibriline jahipüss ja kärbik) ning suurt nuga ja suurt hulka laskemoona. Isikud peeti koos PPA abiga kinni. Isikute juures leiti veel hulga laskemoona. Kõik tulirelvad olid ebaseaduslikud.
12. Ebaseaduslikult võrgupüügilt tabatud isikud muutusid kontrolli ajal agressiivseks. Sündmus kulmineerus sellega, et neljast isikust kolm põgenesid ning sündmuskohale jäänud isik püüdis inspektorit labidaga lüüa. Isiku suhtes kasutati füüsilist jõudu ja käeraudasid. Sündmuskoha vaatluse käigus leiti isiku juurest ebaseaduslik tulirelv (püstol).
13. Lõheliste röövpüügilt tabati kaks isikut. Isikud põgenesid sõidukisse. Isikud korraldustele, sõidukist väljuda, ei allunud. Isikud asusid ära sõitma ning selle käigus sõitsid otsa kahele keskkonnakaitseinspektorile. Järelevalve jäi lõpuni viimata, kuna KPSi alusel järelevalve tegemisel puudub õigus kasutada teleskoopnuia, millega oleks olnu võimalik kiiresti sõiduki klaas purustada ning põgenemine takistada.
14. Ebaseaduslikult kala püüdvate isikute kontrollimise ajal haaras üks rikkujatest noa ning löi sellega korduvalt inspektorit. Inspektor pääses vigastustest tänu kuulivestile.

Viimastel aastatel võib täheldada, et relvi ja erivahendeid kandvad kala-, jahi- ja metsainspektorid sekkuvad keerulistes olukordadesse oluliselt julgemalt ja lahendavad olukorrad edukamalt, kui teevad seda teised inspektorid, kellel ei ole teenistusrelva või erivahendite kasutamise õigust. Nimelt on kala-, metsa- ja jahiinspektorid läbinud ka situatsiooniõppe ja TORK treeninguid, mistõttu oskavad erinevaid ohutasandeid adekvaatselt hinnata ning vastumeetmeid rakendada. Relvade ja erivahendite kasutamise õiguse puudumine on ka üheks oluliseks põhjuseks, et pigem loobutakse ohutuse tagamiseks toimingut

lõpuleviimisest ja seetõttu teiste valdkondade situatsioone on täna vähe ette näidata. Samas mõjub järelevalve käigus rikkumisteate lahendamata jätmise riigi mainele äärmiselt negatiivselt.

3.3. Keskkonnajärelevalve seaduse muudatused

Eelnõu §-ga 13 muudetakse keskkonnajärelevalve seadust.

Punktidega 1 ja 2 muudetakse seaduse § 13, lõike 1 sõnastust ja jäetakse välja sõnad „ja tunnusmärk“ ning lõige 3 tunnistatakse kehtetuks.

Keskkonnakaitseinspektori tunnusmärk ehk žetoon võeti kasutusele juba Keskkonnainspektiooni loomisel ning kuivõrd sel ajal puudus ühtne vormiriietus, oli žetooni eesmärk tagada kontrollitavale turvaline teadmine, et tegemist on riigi keskkonnakaitseinspektoriga. Tänapäeval piisab ametivormi kandva inspektori tuvastamiseks töötõendi esitamist. Viimastel aastatel väga harva tulnud ette juhtumeid, kus kontrollitav palub inspektoril ette näidata ka žetooni, seega puudub tõsieluline vajadus nende säilitamiseks.

Punktiga 3 muudetakse seaduse § 15.

Lõikega 1 antakse riigi keskkonnakaitseinspektorile õigus seaduses sätestatud juhul keskkonnajärelevalves kasutada üksnes seda liiki teenistusrelva ja erivahendeid, mille eriseadus ette näeb. Selline muudatus on tingitud vajadusest keskkonnajärelevalve seaduses sätestada inspektori õigused teenistusrelva ja erivahendite kasutamisel, vastavalt eriseadustes antud pädevusega. Muudatuse kohaselt ei täpsustata KeJS-s sarnaselt teenistusrelvale ka erivahendite loetelu, kuna kasutada lubatud erivahendid ja teenistusrelvad sätestatakse eriseaduses.

Samas jäetakse paragrahvist 15 lõikest 1 välja kohaliku omavalitsuse keskkonnakaitseinspektorile antud õigus teenistusrelva ja erivahendit kasutada. Sellist õigust ei olnud ka praegu, kuna eriseadus sätestas sellise õiguse ainult jahi-, metsa- ja kalanduse valdkonnas riiklikku järelevalvet tegevale riigi keskkonnakaitseinspektorile.

Kohalikele omavalitsusele ja selle keskkonnainspektoritele pandud ülesannete täitmisel puudub vajadus teenistusrelva ja erivahendite kasutamiseks, arvestades, et kohaliku omavalitsuse üksusel on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks eriseadustest tulenevalt õigus kohaldada KorSi erimeetmeid ja kasutada ametiabi korras PPA abi.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (edaspidi KOKS) määrab kindlaks kohaliku omavalitsuse ülesanded, vastutuse ja korralduse ning omavalitsusüksuste suhted omavahel ja riigiorganitega.

Omavalitsusüksuse ülesandeks on KOKSi § 6 lõike 1 kohaselt korraldada vallas või linnas sotsiaalteenuste osutamist, sotsiaaltoetuste ja muu sotsiaalabi andmist, eakate hoolekannet, kultuuri-, spordi- ja noorsootööd, elamu- ja kommunaalmajandust, veevarustust ja kanalisatsiooni, heakorda, jäätmehooldust, ruumilist planeerimist, valla- või linnasisest ühistransporti ning valla või linna teede ehitamist ja korrashoidu, kui need ülesanded ei ole seadusega antud kellegi teise täita.

Seega on KOKSi § 6 lõike 1 kohaselt keskkonnateemadega haakuvaid tegevusi kolm – veevarustus ja kanalisatsioon, jäätmehooldus ja ruumiline planeerimine.

Veevarustus ja kanalisatsioon

Kohalikule omavalitsusele antakse õigus teha järelevalvet reovee kohtkäitluse ja äraveo eeskirja täitmise üle. Kohaliku omavalitsuse üksus võib kontrollida reoveekohtkäitluse ehitiste (omapuhasti, kogumiskaevud jne) tehnilist seisundit. Keskkonnaamet teeb järelevalvet juhtumi põhjal, kui teatatakse reostusjuhtumist.

Jäätmehooldus

KOKSi § 6 lõike 1 kohaselt on omavalitsusüksuse ülesanne korraldada vallas või linnas jäätmehooldust. KOKSi § 22 lõike 1 punktid 36⁴–36⁶ sätestavad, et volikogu ainupädevusse kuulub jäätmekava vastuvõtmine ja ajakohastamine, jäätmehoolduseeskirja kehtestamine, jäätmeliikide, millele kohaldatakse korraldatud jäätmevedu, vedamissageduse ja -aja, jäätmeveo piirkondade ja jäätmeveo teenustasu suuruse määramise korra kehtestamine.

Jäätmehooldust arendatakse valdkonna arengukava ja kohaliku omavalitsuse üksuse jäätmekava alusel (JäätSi § 39 lõige 1). Kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatud jäätmehooldus on reguleeritud JäätSi 4. peatükis. Kohaliku omavalitsuse üksus teeb oma haldusterritooriumil pidevat järelevalvet üksnes jäätmehoolduseeskirja täitmise üle (JäätSi § 119 lõige 4).

Ruumiline planeerimine

Riiklikku järelevalvet KeÜSi §-des 38 ja 39, välja arvatud § 38 lõikes 7 ja § 39 lõikes 3, sätestatud nõuete täitmise üle teeb lisaks Keskkonnaametile kohaliku omavalitsuse üksus (KeÜSi § 62¹ lõige 2). Siinkohal ei tee KOV järelevalvet nende normide täitmise üle, mille järelevalvepädevus on pandud Keskkonnaametile.

Seega, kui Keskkonnaamet teeb järelevalvet eriseaduses välja toodud metsanduse, jahinduse, kalanduse, keskkonnakasutuse, looduskaitse, jäätmete, kiirguse, maapõue, vee, kemikaali, välisõhu ja komplekslubadega seotud valdkondades ja on uurimisasutus keskkonnakuritegude valdkonnas, siis kohalik omavalitsus korraldab muu hulgas veevarustust ja kanalisatsiooni, jäätmehooldust ja ruumilist planeerimist. Kohaliku omavalitsuse keskkonnakaitseinspektoril ei ole seadusest tulenevalt selliseid järelevalveülesandeid, mis vajaksid ülesannete täitmiseks teenistusrelva ja erivahendite kasutamise võimalust.

Kohaliku omavalitsuse üksusel on eriseaduste alusel õigus kohaldada järgmisi erimeetmeid: küsitlemine ja dokumentide nõudmine (KorSi § 30), kutse ja sundtoomine (KorSi § 31), isikusamasuse tuvastamine (KorSi § 32), valdusesse sisenemine (KorSi § 50) ja valduse läbivaatus (KorSi § 51). Muu korrakaitseorgani (KOV) kutse puhul on sundtoomise õigus ametiabi korras PPA-l (KorSi § 31 lõige 5).

Lõikes 2 viidatakse, et teenistusrelva käitlemine toimub relvaseaduse alusel. Teenistusrelva käitlemine on relvaseaduse § 3 lõike 5 alusel antud määruse tähenduses teenistusrelva, laskemoona ja lahingumoonasid soetamine, hoidmine, kandmine, riigisisene edasitoimetamine, Eestisse sissevedu ja Eestist väljavedu, üleandmine, kasutada andmine, hävitamine või teenistusrelva parandamine, ümbertegemine, lammutamine ja laskekõlbmatuks muutmine. Kehtivas seaduses on sätestatud, et teenistusrelva soetamine toimub relvaseaduse alusel, kuid kuna teenistusrelva käitlemine hõlmab siiski laiemat relva käsitlust, mis on olulised teenistusrelva ohutuks kasutamiseks, siis on vajalik selles osas seadust täpsustada.

Lõikes 3 antakse valdkonna eest vastutavale ministrile volitus kehtestada erivahendite kandmise ja kasutamise kord.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Mõju sihtrühm 1: Keskkonnaamet ja riigi keskkonnakaitseinspektorid (132 inspektorit).

Mõju sihtrühm 2: isikud, kes kelle tegevus ohustab või võib ohustada keskkonda või keskkonnakaitseinspektorit.

Mõju sihtrühm 3: riigi elanikud, kes võivad ohuolukorras sündmuskohal viibida.

Planeeritud muudatused võimaldavad senisest paremini tagada, et Keskkonnaamet saab ohule adekvaatselt ja proportsionaalselt reageerida. Seeläbi on senisest veelgi paremini tagatud keskkonnakaitse ja keskkonnakaitseinspektori kaitse, seeläbi ka avaliku võimu organi ja riigi häireteta toimimine ning selle kaudu omakorda paremini tagatud keskkonna kaitse, aga ka elanike turvalisus ja heaolu. Muudatused annavad suurema kindluse, et oht ei realiseeru või suudetakse sellele adekvaatselt ja proportsionaalselt reageerida. Seega väheneb ka keskkonnakaitseinspektori elu või tervist ähvardava ohu realiseerumise risk ja ka risk keskkonnakahju tekkimiseks. Seega mõjutavad muudatused riigi julgeolekut ja looduskeskkonda positiivselt. Mõju avaldumise sagedus on väike, sest keskkonnakaitseinspektori vastu suunatud ohu tase ja realiseerumise tõenäosus on suhteliselt madal. Mõju sihtrühm 1 on väike, sest Keskkonnaamet ja keskkonnakaitseinspektorid moodustavad kõigist riigiasutustest ja nende teenistujatest väga väikese osa. Mõju sihtrühm 2 on väike, sest asjaomased isikud moodustavad väikese osa. Mõju sihtrühm 3 on väike, sest kaudselt mõjutatud isikuid on eeldatavasti vähe. Mõju ulatus ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk on väike, sest muudatustega ei kaasne automaatselt ühtegi muudatust isikute suhtes, kellest ei lähtu (potentsiaalset) ohtu looduskeskkonnale ja keskkonnanormide täitmise üle järelevalvet tegevale Keskkonnaametile.

7. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele

Planeeritud muudatused loovad keskkonnakaitseinspektorile võimaluse reageerida keskkonnajärelevalve tegemisel kaasnevale ohule adekvaatselt ja proportsionaalselt. Seeläbi suureneb inspektori julgus kohaldada kindlas olukorras sobivat meetet, kahtlemata selles, kas esineb õiguslik alus. Juba praegu on inspektoritele ette nähtud koolitusprogramm, kuid võimalik, et teenistusrelva ja erivahendite käsitlemise õiguse laiendamiseks on vaja programmi täiendada. Selleks peavad keskkonnakaitseinspektorid läbima lisakoolituse, et omandada uuendatud volituste rakendamiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud. Lisakoolitusega ei kaasne märkimisväärset lisakulu. Lisakoolitusega tagatakse, et volitusi rakendavad isikud on teadlikud nende tingimustest ja piiridest. Juurutama peab ka järjepidevaid treeninguid ja süsteemselt testima inspektorite vahetu sunni vahendite kasutamise taset ja oskust.

Tulirelvakandjate ja tulirelvade arvu ei ole plaanis suurendada. Praegu on ametil 55 tulirelva ja ca 40 relvakandjat.

Seadusemuudatusega on eesmärk võtta kasutusele gaasirelvad (gaaspihustid) ja külmrelvad järelevalve tegemisel ja kalanduses, jahinduses ja metsanduses paralleelselt tulirelvadega või nende asendajana.

Esmalt on plaanis soetada gaasipihustid kui kõige väiksema mõjuga relvad ning esmane maksimaalne soetus 150 inspektorile läheb maksma 3000 eurot. Kuna balloone kehtivus on kolm kuni viis aastat, siis püsikuluna lisandub nende vahetus tulevikus.

Keskkonnakaitseinspektori tunnusmärgist loobumine võimaldab kokku hoida kulusid, mis seisnevad nende tellimises, ümbriskaante tellimises ja vahetamises ning nende väljaandmise ja tagastamisega seotud halduskuludega. Nimelt on tunnusmärgi kandmiseks vaja tellida nahast kaaned, mis kuluvad ja vajavad amortiseerumisel väljavahetamist. Samuti on vaja tellida uusi tunnusmärke, mida valmistatakse käsitööna. Ainuüksi kõigi kaante väljavahetamise kulu oleks 2900 eurot.

8. Rakendusaktid

Seadusega kavandatakse uus volitusnorm – valdkonna eest vastutava ministri määrus „Erivahendite kandmise ja hoidmise kord“. Rakendusakti eelnõu kavand on esitatud seletuskirja lisas.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2026. aasta 1. juulil, et keskkonnakaitseinspektorid saaksid läbida ettevalmistuse vajadusel riikliku sunni kohaldamise õiguse kasutamiseks.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Justiits- ja Digiministeeriumile, Siseministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ja arvamuse avaldamiseks Eesti Linnade ja Valdade Liidule.